

JEMNITZ SÁNDOR NAPLÓJÁBÓL

Közzéteszi Jemnitz János

Úgy hiszem, a *Holmi* olvasóinak nem kell bemutatnom Jemnitz Sándort, már csak azért sem, mert a *Holmi*-ben két naplórészletet is közölhettem viszonylag kései bejegyzéseiből (2009. május–június). Ezúttal halálának 50. évfordulójára emlékeztetőnek élete utolsó két évéből közlök sorokat.

J.J.

1961

Október 1. – Vaskos új naplókötetet avatok fel most. Az előző, amely pontosan a párja volt, öt és fél évig tartott ki. Hovatovább azonban problémává válik majd, vajon melyikünk tart ki további öt és fél évig!? Ami mindeddig magától értetődő volt, már nem tekinthető annak. – Kedves esetünk volt ma Dollyval, vasárnap lévén, Gyuri távolléte dacára, közös szigeti ebédben állapotunk meg reggel azzal, hogy Dolly még megtelefonálja a pontos időt. Én kritikán kezdtem dolgozni a rádió Bartók-estjéről, de valami telefonhálózati zavar következtében kétpercenként zavartak hibás kapcsolások, ezért kihúztam a konnektordugót. Elmélyedtem munkámban, és csak ¾2-kor készültem el vele. Abban a pillanatban eszembe jutott a kikapcsolt telefon. Gyorsan helyreigazítottam, és máris csengetett: Dolly izgatottan kérdezte, mi van velem? Egy óra óta hiába hívogat. Amikor megmondtam a tényállást, mérges lett, és lecsapta a kagylót azzal, hogy most nem várnak rám tovább, és ebédelni sietnek. Én két perc alatt felöltözködtem, taxit hívtam, és a levest már együtt fogyasztottuk el. [...]

Október 2. Délelőtt leadtam a Filharmónia-kritikát, délután még egy háromórás ülésben befejeztük Gizivel, aki szinte abnormális mértékű munkabírást fejt ki, és Pásztor Károlyal a Mozart-korrektúrát. Most már csinálhatnak vele, amit akarnak, én nem óhajtok vele tovább foglalkozni.* Régen feltétlenül még egy korrektúralevonatot követeltem volna, ahogy a *Népszavánál* és *Az újságnál* évekig vártam éjjel a cikkem levonataira, sőt a másodlevonataikra is. Ma is megtenném, hiszen semmit sem változtam lényemben. [...]

Október 7. Olvasom Major Ottó *Isten békéje* második kötetét. Középe nagyon esik. Major szolgálai követi a szociáldemokratákat csepülő, szabványos zsargont. Vezetőik summásan műveletlenek és korruptak voltak. Mit neki Kunfy, Révész Béla, Mónus Illés, Bánóczy László! [...]

Október 11. Láttam a Fészekben a Strindberg–Stroheim-féle *Haláltánc*-filmet. Régi film, és ez meglátszik ma már primitíven ható fototechnikáján. De a strindbergizmus

* Jemnitz Sándornak a Mozart életéről írott könyvéről van szó, amely a Gondolat Könyvkiadó KIS ZENEI KÖNYVTÁR sorozatában jelent meg 1961-ben.

is alaposan elavult már. Engem ez a marakodó házaspár egy pillanatig sem érdekelt. [...] – Mozgalmas napom volt, délelőtt meglátogatott Peskó György, és 10-től ½1-ig volt nálam. Akkor jött a postás, és Heidelbergből megrendelést kaptam egy fuvolaszonáta-példányra. Örömben mindjárt elintéztam a kiküldést Kordával, aki régi jó emberem. [...]

Október 17. Leadtam a Kosztolányi-dalok német szövegét. Még két napig dolgoztam rajtuk, mert Ormay Imre korrektorom olyan kifogásokat emelt, amelyeket beláttam. Hiába, több szem többet lát, pláne az idegen szem.

Október 18. Else Stock-Hug értesítése szerint ma vette fel a Hessischer Rundfunk Frankfurtban a *IV. zongoraszonátám*at. Örülnék, ha ez a jó művem ezáltal feltámadna 13 éves álmából, mert utoljára Böszörményi Nagy Béla játszotta itt nálunk 1948-ban, és további előadásairól nem tudok. Este megnéztem a Fészekben a vigasztalan Gorkij-filmet, amely gyermekeveit ábrázolja.

Október 19. Baráth Évánaknál meghallgattuk éjjel 23-kor a *Prelúdium és fugát*, a Kossuthon jött igen jól. A keverés rengeteget tesz minden adásnál, s a legjobb felvételt is elronthatja. Sajnos, még kevés a hozzáértő keverőnk. Geszler György is ott volt, és majd szétpukkadt az irigységtől. Alig tudta leplezni – az ő 24 prelúdium és fugájával.

Október 21. Két nap alatt megírtam és délután már le is tisztáztam a *Liszt–Bartók-évi tünődés* című cikkemet. Ezt a *Nagyvilág* rendelte meg, az egyetlen komoly folyóiratunk. Ezért is fogadtam el a felkérését. Az ilyen műveltséget terjesztőnek írok, mert kötelességemnek tartom támogatását. De a „pártosság” örve alatt elfogult lapoknak nem írok, ezek még félálomukban is azt ordítják, „Vesszen Amerika!”, mintha ott csakis gonosztevők élnének. [...]

Október 26. Napjaim nem nélkülözik a változatosságot. Ma délután Petrovics Emil *C'est la guerre* egyfelvonásos operájának vitáján vettem részt a Szövetségben, délután 5-től 8-ig. A darabot érdemeim felül dicsértem, mert úgy vettem észre, hogy dodekafonizmusának sok az ellenzője. Voltaképpen Kurt Weill stílusában íródott. [...]

Október 29. Az Újságírók Szanatóriumi Egyesületének határozatképtelen közgyűlésén. Vicceket meséltünk egy fél óráig, aztán békésen távoztunk. Ott mindenki fél a saját és a többiek szavától. Jókedvű rabszolgák társasága. Jól élnek, gondtalanul, hiszen problémáik nincsenek. Az anyagot szájukba rágják. Fizetésük tekintélyes, mért ne lennének jókedvűek? [...]

Október 31. Megjelent az *V. zongoraszonátám*. Ma megkaptam a 15 tiszteletpéldányomat. Az év tehát mégsem múlik el Jemnitz-szerzemény kiadása nélkül. [...]

November 1. Megjelent a Mozart-könyvem. Két ilyen kiadvány két nap alatt, ezt mütassa fel még valaki közülünk! Nem merek belenézni a 365 oldalas könyvbe (éppen az év minden napjára esik egy-egy oldal), nehogy esetleges nyomdahibák bosszantsanak. De tegnap ilyen szonáta, ma ilyen könyv mégiscsak valami, és a sokoldalúságom erős bizonyítéka.

November 2. Decsényi csembalókoncertje. Írok róla. [...]

November 6. Szomorú kulturális viszonyainkra jellemző: este az örmény vendégek hangversenyén voltam, és Kadosa Pálék lihegve firtatták, hogyan tetszett nekem [olvashatatlan név], a karmester. Mondtam őszintén és tárgyilagosan, hogy nem tud kísérni, hiszen Babadzsanjan *Balladájának* végét elrontotta, és Goar Gaszparjan *Aida-áriáját* lehetetlenül lelassította. Ezt ők [...] rögtön szovjetellenes magatartásnak minősítették. A politika megmérgezte a művészeti véleménymondást is. Amerikai művészt dicsérni ugyanolyan gyanús, mint szovjet művészt kifogásolni. Régebben a Habsburgok fenekét nyalták ki a stréberek, most Hruscovét, ez az egész különbség, mert nálunk évszázadok óta ez az érvényesülés módja, s nem csoda, ha a magyar ebbe beletanult. A magyar sajtó egy szóval sem említette a Novaja Zemlja-i 60 és 100 megatonnás atomrobbantásokat, amelyek most északsarki jeges levegőt kergetnek Európába, és hóval borítják Ausztriát, Szlovákiát, de hosszú cikkekben pellengérezik ki az USA-t, mert egy bombát robbantott elővigyázatosan a föld alatt. A Szovjetunió 24-et robbantott egy hónap alatt, sokkalta nagyobbakat, és a föld felett. S e kétkulacsosságot nevezik „dialektikus pártosságnak”, és nem gondolnak arra, hogy ez mennyire demoralizálja a társadalmat. De mért is gondolnának erre? A Bécsbe szaladgáló grófok és miniszterek nem demoralizáltak-e ugyanúgy? Régi vágányokon futó tradíciója van ennek nálunk. Nagy változásnak kellene bekövetkeznie, hogy a magyar gerinc ismét kiegyenesedjék. De mi még nyalni sem tudunk sikerrel! [...]

November 9. Megkaptam a *Nagyvilágtól* a Liszt–Bartók-cikkem kefeleenyomatát, és bosszankodva mulattam a törléseken. Micsoda aggályoskodás bal felé, jobb felé! Csak a húzásokon vettem észre, hogy még nem is annyira bátran, hanem inkább elfogulatlanul szövegeztem meg írásomat. Fáy Árpád előzőleg telefonon jelezte már, hogy cikkemen lesz néhány apróbb stiláris módosítás. Tehát ezek voltak a „stiláris” módosítások! Hiszen stilárisak nincsenek. Vajon létezett-e valaha teljes sajtószabadság? Talán létezett, de akkor is úgy, hogy megjelenés után a szerzőt bebörtönözték, írhatott ugyan, de a következmények súlyától terhelten. Vagy azonnal kapja a pofonokat, vagy valamivel később, ez az egész különbség. [...]

November 13. A Zeneművész Szövetség ülésén. Csúnya rajtaütéssel összejártszott Szabó Ferenc Barnánéval, aki ártatlan arccal azt indítványozta, hogy a jelenlévők ott helyben írják alá a Nyugat-Németország elleni békekiáltványt. Szabolcsi Bence és Bartha Dénes rögtön elillant. Szabó engem tartott szemmel. [...] Falra hányt borsó lesz ebből, ha a lengyelek Stettin, Danzig, Breslau és Posen birtokában kapacitálják Bonnt, ahol vad gyűlölettel a németység árulójának tekintik Ulbrichtot. Szabó Ferenc mellém állt, és én ilyen kényszer alatt és minden jobb belátásom ellenére aláírtam egy eleve hatástalanságra ítélt kiáltványt. Az NDK nevében pont Hans Eisler beszélt, mintha csak a horogkeresztes agitációt kívánta volna éleszteni. A zsidók mártírszenvedélyén nem lehet segíteni. Ők akkor boldogabbak, ha valamiért legyilkolják őket. [...]

November 14. Építőművészeti előadáson a Fészekben. Példája annak, amikor egy nem vonalas ember mindenáron vonalasan akar gondolkodni és beszélni. Utána odajött hozzám Kisfaludi Stróbl Zsiga: „Micsoda kusza marhaság! Mindenről beszélt, csak az

építészeztől nem!” Csakugyan groteszk volt, ahogy Major Máté „alap”-ról és „felépítmény”-ről csacsogott sztálini terminológiájával, a „szép”-et különválasztotta a „művészi” fogalmától, amelyet három kategóriába osztott be. Nagyképű áltudományosság. – Tardos Béla melegen gratulált nekem a Mozart-könyvemhez. A Fészek példányai már el is fogytak. Délben dr. Berend Györgynek kellett dedikációt beírnom. A kritika még hallgat, de nem kétlem, hogy Szabolcsi Bence szervezi támadását. Barátságos mosollyal üdvözölt, ami a hátulról mellbe döföknél mindig rosszat jelent. [...]

November 22. Felhívott dr. Weiner, a Zeneakadémia volt könyvtárosa, és azt mondta, hogy Mozart-könyvemről nem tud nagyobb és szebb dicséretet annál, hogy az óriási Mozart-irodalom dacára sikerült valami újat és egyénit alkotnom. – Este Clifford Curzon kitűnő zongoraestjén. Kiváló művész, sokoldalú és mindent megérező.

November 24. Szegedi Anikónak még egy háromórás korrepetíciót adtam. De játéka kissé nyomott, hiányzik belőle a virtuozitás lendülete. Jó, hogy nem kell róla kritikát írnom. – Onnét a Fészekbe, *A kutyás nő* című szovjet Csehov-filmhez siettem. Nobilis, szép film. Milyen jók az oroszok, ha nem kell háborús irányzatfilm gyártaniuk! [...]

November 25. Megírtam a Szendrei Márta-kritikát. – Este kórushangverseny a Tisztházban, ahol volt nyilas és volt szociáldemokrata, sok zsidó és még több antiszemita nagy fizetést húzva együtt élteti a kommunizmust. Igaza volt Rákosinak, aki már 1946-ban megmondta: „A lakosságot nem cserélhetjük ki, és ugyanazzal a népi anyaggal kell dolgoznunk, amely az előző korszakot is átélte.” [...]

November 26. Geszler György szerzői matinéjén. Tegnap átvedlett kommunisták körében, ma megrögzött reakciósök társaságában. Ott átalakulás, ha jórészt csak látszatra is, itt valami levegőben lógó délibábos reménykedés a megváltó sorsfordulatban. Mitől várják? A napról napra gyengülő USA-tól? A percek alatt sivataggá porlasztható Nyugat-Németországtól? Rejtélyes beállítottság. Geszler György zeneszerzése is rejtélyes. [...]

November 29. Megnéztem az *Adua és társnői* című francia bordélyházi filmet. Keserű, lázító film, nincs menekvés, a kurva kurva marad, hiába akar jó útra térni, mert a haszonlesők visszaélnék kiszolgáltatottságával. [...]

December 2. Az Erkel zeneműboltban mondta nekem az egyik régi elárúsító, hogy a Mozart-könyvem „nagyszerűen megy”. Bárcsak az *V. szonátám* menne ilyen nagyszerűen. – Délután 4 órakor felhívott Bonyhádi, az Állami Hangversenyzenekar dörzsölt és intrikus titkára, és kérte, hogy jöjjenek át a próbájukra, mert a darabommal kapcsolatosan „problémák merültek fel”. Rögtön rosszat sejtettem, s joggal, mert Bonyhádi azzal fogadott, hogy a *Prelúdium és fűgát* nem tudja ily kevés próbával eljátszani a zenekar. Azt válaszoltam, hogy határozat előtt hallani szeretném, hogy a tegnapi kiadós próba után milyen fokon áll az előadás. Borbély Gyula kétszer eljátszotta a darabot, és az olyan meglepően jól ment, hogy egy harmadik holnapi próbával nyugodtan előadható. De láttam, hogy véleményem sem Bonyhádinak, sem Borbélynak nincs ínyére, ők eleve elhatározták egymás között, hogy a darabot kihagyják a műsorból. Este 10 órakor felhívott Lakatos Éva titkára, és kért, hogy álljak el darabom előadásától, mert Borbély

nem meri vállalni egyenes rádióközvetítés mellett. Azt válaszoltam, hogy rendben van, ha a darab a Rádió magnófelvételéről megy a maga helyén. Ebbe beleegyeztek, bár még nem hiszek nekik, hiszen ők, mint laikusok, nem sejtették, hogy mekkora pofont adok ezzel a zenekarnak és főleg Borbélynak, amikor saját estjén bemondják majd Lehel György nevét és a Rádiózenekart. Kíváncsi vagyok, mi lesz a dologból, és hogyan húzzák ki a méregfogát. Borbély egy nyeszlett kukac, semmi erő sincs vezénylésében, csak ficánkolni tud.

December 4. Kétszeresen becsaptak. Darabom előadásáról azzal a feltétellel mondtam le, hogy a Rádió a műsoron saját magnófelvételével pótolni fogja. Ebben fixre megállapodtunk, de a Rádió időhiányra hivatkozva nem forgatta le a szalagot. Így hát se előadás, se közvetítés! Ha párttag lennék, nem mertek volna így kitolni velem, de inkább vagyok pártonkívüli, független ember.

December 5. Ma négyen gratuláltak nekem a nagyszerű műhöz és a kitűnő előadáshoz, melyet igazán élveztek! Négy teljesen különféle ember, akik nem beszélhetek össze. Mennyire jellemzi ez a ma elburjánzott kétszínűséget, hazudozást, alakoskodást! Az emberek megszokták, hogy ömlengve hízelegjenek az igazgatónak, titkárnak, érdemrenddel dekorált munkatársnak, akinek rádióbeszédét eszükbe sem jut meghallgatni, hiszen untig elegendő, hogy utána elragadtatásuknak adjanak kifejezést. Minek elmenni a baráti zongoraművész estjére? Elég, ha másnap felhívják, és a legnagyobbnak nevezik! A régi színházi szokás, hogy két vetélytársnő zokogva borul egymás nyakába, és háta mögött nyelvét olti ki, elharapózott közéletünkben. Senkiről nem tudhatjuk biztosan, mit gondol, miközben hajlong előttünk. [...]

December 6. [...] Otthon várt a *Nagyvilág* tiszteletpéldánya, 600 forintnál többet kapok a Liszt–Bartók-cikkemért. Így érdemes dolgozni. Abba is hagyom a Filharmónia-gürcölést. A *Prelúdium és fuga* háromnegyed oldalas önelemzéséért 50 forintot volt pofájuk kiutalni!

December 7. Náthásan, de láztalanul, egyelőre legalábbis. Olvasom a *Nagyvilág*ban Dürrenmatt rendkívül érdekes darabját, *Angyal szállt le Babilonba*. A nőt Giraudoux *Sellőjétől* kérte kölcsön, aminthogy Giraudoux hatása végig megérződik, de azt hiszem, erre vezet a mai dráma egyik legjárhatóbb útja. A mai ember megunta a realizmust, és irtózik az irányzatos művektől. Ez kell neki: a szellemes és komoly játék, amely kinőtt a primitív szimbolizmusból, már azáltal is, hogy láthatóvá teszi szimbólumait. [...]

December 12. Livia Rév zongoraestje. Tizenöt év után tért vissza először Párizsból. Aladárék is ott voltak. Aladár meglepő melegséggel áradozott Mozart-könyvemről; azt mondta, őszintén irigylt érte, a bevezetése speciális és mélyen poétikus.

December 17. Elolvastam Leonhard Frank *Die Jünger Jesu*-regényét. Nagyszerű írásmű. Csodás és emellett nyilván sok töprengés útján szerzett a technikája, ahogy három külön történetet szerves egységbe tud formálni. Stílusát csupa egyszerű, de nagyon érzékletes tómondat jellemzi. Ebben ellentéte Thomas Mann-nak, aki mindazonáltal elfogulatlanul értékelté a kvalitását. [...]

December 19. Délután megnéztem a Fészekben a remek színes angol *Bunbury*-filmet, amely valóban angolosan elegáns és humoros. Milyen csinos és szatirikus mindkét szerelmespár, amely saját butaságain mulatva, rádupláz a „normális”-ra. Onnét Székely Zoltánék Magyar Vonósnégyesének estjére mentem át. Minő viszontlátás! Székely Zoltán 25 év óta először tért haza; Koromzayt Trencsén-Teplitz óta, Kuttner Mihályt 14 év óta nem láttam. Meghízottan, megkopaszodva, megöszülten léptek a dobogóra. Csak Magyar Gábor maradt meg fiatalosnak. Szívbe hasító az idők múlásának ilyen eklatáns látványa, s az ember megfélekedzik arról, hogy maga sem járt jobban. Jól játszottak, de túlzottan lehiggadtan és ezért szenttelen hatással. Hiába, Bartók-kvartetteteket csakis Waldbauerék tudtak illetékesen előadni!

December 31. Alkonyodik, vége az évnek. Dollyékkal ebédeltem a Szigeten. Sándor Árpádnak kellett volna hozzám jönni, de erős hasmenéssel kimentette magát. Tegnap együtt vacsoráztunk a Fészekben Fischer Annie-val és Aladárral négyesben, de már ott is beteges benyomást tett rám. Idegzavar, arca folyton vonaglott. Amerika emberölő gépezet. [...]

1962

Január 1. Régente az esztendő rendszerint hosszú számadással fejeztem be. Jellemző az általános lélektani helyzetre, hogy most az évek annyira összefolynak, hogy efféle határvonalak értelmetlennek tűnnek. Mindenki feszülten várakozik, ki-ki a maga vágyai szerint, s a várakozás közben tagolatlanul rohan az idő. 1956 volt az utolsó cezúra. Azóta egymásba folyva iramlanak az évek.

Január 9. Délután 4 órakor elkészültem az Albert Schweitzer-cikkemmel. Egy hétig erősen dolgoztam rajta, de szívesen, mert az anyag fölöttébb érdekfeszítő. Vonzó ember, vonzó élet. – Aztán a Szövetségbe mentem, ahol Orbán László beszélt 5-től 7-ig a XXII. kongresszusról. „Békés együttélés”: valakit megsemmisítéssel fenyegetnek, s megkövetelik tőle, hogy úgy viselkedjék, mintha halálos előkészületeiket észre se venné. Szabolcsi Bence gúnyosan cinkos mosollyal kérdezte végül, van-e valakinek hozzászólása, persze senki sem jelentkezett. A párt mindent tud produkálni, termelést, termelékenységet, életszínvonal-emelkedést, iskolákat, tanárokat és tanulókat tud szaporítani, csak egyet nem tud, parancsra igazi művészetet teremteni. Álművészetet tud, de azzal nincs megelégedve, tisztában van azzal, hogy ez nem az igazi, s neki az kéne. Hiába! A materializmus tagadja az idealizmust, de idealizmus nélkül nincs művészet. A művészetet az égi és földi szerelem élteti, de a traktorok gyarapodásáról senki sem fog egy épkezláb operát vagy oratóriumot alkotni, csak irányzatos propagandaművet csinálni. Ezt majdnem elmondtam, mert ingerelt az általános hallgatás, és meg akartam mutatni, hogy van saját véleményem is. De aztán beláttam, hogy ez teljesen meddő lenne. Feleslegesen csak a hülye árt önmagának.

[...]

Március 16. Papa 105-ik születésnapja... Ki olvassa majd ezeket a naplóköteteimet? Mi történik majd velük? Effélékre kellett gondolnom, amikor hajnalban hirtelen felébredtem. Kik kezelik majd hagyatékomat? Kottáimat? Kéziratos szerzeményeimet? Aggasztó,

nyugtalanító probléma, mert egyetlen megbízható személy sem jut eszembe. Tóth Aladár túl passzív, Szabolcsi Bence túl idegen. Valakit nevelnem kellene magamnak. Talán Kecskeméti vagy Kroót. Bennük lehetőségeket látok, mert megértőek és fiatalok. Kárpátiban is van megérzés muzsikám iránt. De mind csak azt ismerik, ami már megjelent, és ez csak töredéke az összművemnek, hiszen még a „megjelent” kottáim nagy része is elpusztult Németországban, Köln és Lipcse bombázásánál. A Wunderhorn Verlagban és Kistner & Siegelnél megjelent műveim elégték, csak az a néhány példány maradt meg belőlük, amelyekből fotokópiák segítségével eltengődök. Megsemmisült az orgona op. 1; a *Regenstunde* op. 2; az op. 3., 6., 9. és 15-ös dalfüzetem, az op. 17-es csellószonátám, az op. 18-as I. hegedűszonátám, az op. 10-es, 14-es és 21-es három hegedű-zongora szonátám. Ezek közül az I-et szerencsésen újból kiadta a Zeneműkiadó, az op. 4-es két zongoraszonatinát még Rózsavölgyi. De milyen játszott lehetne a *Tizenkét zongorabagatelle*m, ha lennének példányaim! Jól kiadott szerzőből kiadatlan szerző lettem! Ilyen pechje is kevés szerzőnek van. – Este még sikerem is volt, az *Anecdote* és az *Hommage à Fr. Liszt* után kitapsoltak, Almássy az elsőt kitűnően játszotta, a másodikat kevesebb megértéssel. Egészen megtelt a Kamaraterem.

Babiczky Tibor

A NYÁRFA

Föld alól, gyökér-erekben,
ég felé tör, ami elmúlt.
Kiszáradt patakmeder fut.
A kút üregét elfedte
a gyom. Erre nem vezet út.
Sérült birkáját a pásztor
valahol itt verte agyon,

s valahol itt nyögött férfi
alatt először a szomszéd
lány. Vége van. A föld s az ég
maradt. Ágvégek, ujjbegyek.
Törzse van és koronája.
A lombjavesztett ég alatt
egy nyárfa zöldell és remeg.